

УДК 631.158:658.336

© 2010

Радченко О.Д., кандидат економічних наук

Національний Науковий Центр «Інститут аграрної економіки» НААНУ, м. Київ

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ЯК ФОРМИ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Рецензент – доктор державного управління Л.М. Письмаченко

Розглянуто значення фінансової політики для фермерських господарств як форми малого бізнесу; показники їх економічного стану в співвідношенні з іншими формами господарювання й проаналізовані шляхи розвитку джерел фінансування як за рахунок власних надходжень, так і зовнішнього цільового фінансування, зокрема, державного бюджету. Передбачається, що фінансова система фермерських господарств повинна отримати підтримку і на макрорівні.

Ключові слова: фінанси, фінансові ресурси, фермерські господарства.

Постановка завдання. У системі багатуокладної економіки діяльність фермерських господарств як організаційної форми, що відповідають критеріям малого аграрного підприємництва, врегульована в Господарському кодексі України, Законі про фермерське господарство. На них поширюється дія Законів Про державну підтримку малого підприємництва та Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні.

Якщо кількість цих суб'єктів за організаційно-правовими формами господарювання на початок 2001 р. налічувала 38561, то вже для 2009 р. – 50126 господарств, що є зростанням на 30%. Очевидно, що це – закономірний процес, оскільки в міру розвитку кількість великих підприємств наближається до оптимального рівня, а нішу, що звільняється, займають малі підприємства, фермерські господарства й господарства населення (селянські господарства). Основні показники діяльності фермерських господарств та порівняння їх з іншими організаційними формами наведено в таблиці 1.

Актуальність дослідження пов'язана з об'єктивною закономірністю зростання ролі фермерських господарств у аграрній економіці, як рівноправної форми господарювання та врівноважуючої складової підприємництва. Можливість дослідження реалізується в умовах нагромадження певного досвіду функціонування таких господарств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у

яких започатковано розв'язання даної проблеми фінансів сільського господарства, присвячені праці В.М. Алексійчука, П.І. Гайдуцького, О.Є.Гудзя, М.Я. Дем'яненка, Д.І. Деми, П.А. Лайка, І.І. Лукінова, Д.В. Полозенка, П.Т. Саблука, П.А. Стецюка, Л.Д. Тулуша та інших. Ними напрацьовано категоріальний апарат, визначено структуру й взаємозв'язки фінансової системи. Разом із тим, фінанси малих підприємств розглядаються, переважно, у загальному контексті й не виступають метою окремих досліджень.

Особливого значення набуває дослідження фінансування фермерських господарств та їх структури як бази забезпечення життєдіяльності господарства. Зміщення акцентів у джерелах походження ресурсів спричинене розвитком ринку, конкурентним середовищем, пріоритетністю та спрямованістю бюджетних програм підтримки сільськогосподарських товаровиробників. У зв'язку з цим, як вважають дослідники [1, 2, 3, 5], назріла потреба комплексного підходу до формування системи фінансових ресурсів, спрямованої на створення ефективних умов господарювання та інформаційного забезпечення управління ними.

Мета дослідження – вивчення значення фінансової політики для фермерських господарств, розрахунок показників їх економічного стану у співвідношенні з іншими формами господарювання, аналіз шляхів розвитку джерел фінансування. Визначення можливості розширення державної допомоги фермерським господарствам.

Результати досліджень. Будь-який бізнес, що розвивається, потребує певних фінансових ресурсів. Для малого підприємництва, як у загальному, так і в сільському господарстві, зокрема, для фермерських господарств, питання пошуку джерел фінансування та інвестування не лише не втрачають своєї актуальності, а й, навпаки, набувають все більш критичного характеру.

Досить обмежені внутрішні фінансові можливості малого бізнесу, недостатня державна підтримка цього сектора економіки, низька актив-

ність інвесторів, обтяжливі схеми кредитування малого бізнесу, як показала практика, не дали змоги сформувавши ефективну систему фінансів. Окрім того, коротка історія існування малого підприємництва і допоки що скромні результати його розвитку не дають підстав стверджувати про оптимальність цієї форми підприємництва.

У банківському та інвестиційних секторах, як вважають дослідники, накопичені значні фінансові ресурси, проте малий бізнес (а тим більше, агробізнес) не в змозі перевести на себе основні фінансові потоки. Не дивлячись на достатню кількість пропонувананих підприємцями перспекти-

вних для фінансування проектів, вони не стали товарним продуктом для просування на ринку капіталів, залишаючись «напівфабрикатом», який не знаходить свого інвестора чи кредитора із наступних причин: низької якості підготовки бізнес-плану; фінансової неспроможності сільськогосподарських підприємств – претендентів інвестицій; відсутності гарантій і застав; неоптимальної схеми реалізації проектів; відсутності у підприємств інформації про потенційні джерела й технології фінансування; необізнаність із принциповими вимогами інвесторів і «правилами» поведінки на ринку капіталів й ін. [5].

Загальні характеристики сільськогосподарських підприємств, включаючи фермерські господарства, 2008 рік

Показники	Сільськогосподарські підприємства, всього	У т.ч. фермерські господарства	Показники	Сільськогосподарські підприємства, всього	У т.ч. фермерські господарства
Кількість підприємств ³	43251	34694	винограду	57,3	13,5
Середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві ⁴ , осіб	676466	111659	великої рогатої худоби на м'ясо	-23,7	-9,6
			свиней на м'ясо	0,7	5,8
			овець і кіз на м'ясо	-34,4	-19,7
Площа сільськогосподарських угідь – всього, тис. га	21027,0	4289,4	птиці на м'ясо	-8,9	20,1
			молока	4,2	13,6
з неї взято в оренду	19168,0	3466,1	Отримано коштів державної підтримки, млн. грн. –		
Чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн. грн.	52615,8	6904,9	за рахунок бюджетних дотацій – всього	3343,8	469,5
			у тому числі:		
у тому числі сільськогосподарської продукції	49947,4	6618,4	для підтримки виробництва продукції рослинництва	1094,2	265,4
			для розвитку тваринництва	1218,4	78,2
Рівень рентабельності (збитковості) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн. грн.	6304,0	1321,4	для здійснення заходів із відтворення водних живих ресурсів	0,8	–
Рівень рентабельності (збитковості) сільськогосподарської діяльності, %	13,6	23,7	за іншими видами (напрямами) державної підтримки	1030,4	125,9
Рівень рентабельності (збитковості) виробництва, %:			за рахунок податку на додану вартість, усього	2405,5	222,8
зернових та зернобобових культур	16,7	23,1	в тому числі:		
насіння соняшнику	18,6	22,5	для підтримки виробництва продукції рослинництва	828,1	151,3
цукрових буряків (фабричних)	7,1	29,7	для розвитку тваринництва	1577,4	71,5
картоплі	10,5	17,9			
овочів відкритого ґрунту	14,3	22,1			
плодів і ягід	10,1	25,8			

Джерело: [4].

Фінансові ресурси підприємств формуються, як правило [1-3, 5], за рахунок різних джерел: власних, позичених та залучених. При цьому власні джерела фінансування підприємства формуються за рахунок власного капіталу, тобто частини капіталу в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Позичені джерела фінансування підприємства формуються, в основному, за рахунок довго- та короткострокових кредитів банку. Залучені джерела фінансування підприємства формуються за рахунок усіх видів кредиторської заборгованості.

Формуються фінансові ресурси у процесі створення підприємств і реалізації їх фінансових відносин при здійсненні господарсько-фінансової діяльності. Джерела формування фінансових ресурсів різні, – вони залежать від форми власності, на основі якої створюється підприємство. Так, при створенні державних підприємств фінансові ресурси формуються за рахунок бюджетних коштів, коштів вищих органів управління, інших аналогічних підприємств під час їх реорганізації тощо. При створенні колективних підприємств вони формуються за рахунок пайових (часткових) внесків засновників, добровільних внесків юридичних і фізичних осіб тощо.

Склад і обсяги фінансових ресурсів залежать від виду та розміру підприємства, роду його діяльності, обсягів виробництва. При цьому обсяг фінансових ресурсів тісно пов'язаний з обсягом виробництва, ефективністю діяльності підприємства. Зі збільшенням обсягу виробництва і підвищенням ефективності діяльності підприємства збільшується обсяг власних фінансових ресурсів, і навпаки. Достатній обсяг фінансових ресурсів, їх ефективне використання визначають стійкий фінансовий стан підприємства: платоспроможність, фінансову стійкість, ліквідність. У цьому зв'язку найважливішим завданням підприємств є пошук резервів збільшення власних фінансових ресурсів і найбільш раціональне їх використання з метою підвищення ефективності роботи підприємства в цілому. Від структури ресурсів залежать кінцеві результати інвестиційної діяльності. Оптимальна їх структура забезпечує фінансову рівновагу розвитку підприємств

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Кодацький В.* Організація фінансової роботи на підприємствах // Статистика України. – 2006. – №2. – С. 95-97.
2. *Марцин В.С.* Деякі підходи до організації управління фінансовими ресурсами підприємств

ва в процесі здійснення інвестиційної діяльності.

У нинішніх умовах відбувається чимало змін, що впливають на фінансовий потенціал діяльності підприємств та на ресурси, які він включає, – це і розширення варіантів використання ресурсів, ускладнення структури та динаміки ресурсної бази діяльності підприємств, посилення ролі держави з мобілізації й ефективного використання ресурсів. Тому при формуванні фінансових ресурсів важливо враховувати зовнішні і внутрішні економічні фактори, які впливають на фінансовий потенціал інвестиційної діяльності підприємств.

Висновки. У даний час для успішного залучення фінансових коштів у малий бізнес, як однієї з найважливіших умов розвитку сфери малого підприємництва, необхідні фінансові механізми й технології підтримки підприємництва, що відповідають світовій практиці, однак, до того ж адаптовані до вітчизняних умов. Державна політика в даній області повинна перейти від декларативності до здійснення конкретних заходів, а саме: вдосконалення законодавства, пов'язаного з фінансуванням; розвитку фінансово-кредитної підтримки малого бізнесу, що розвивається двома основними напрямками: перше – надання прямої фінансової допомоги у вигляді субсидій, дотацій, кредитів; створення і розвиток іпотечного банку з відповідною інфраструктурою для здійснення кредитування під заставу майна малих підприємств або їх власників, а також землі; вивчення та розповсюдження досвіду застосування інших джерел залучення засобів (франчайзинг, венчурний капітал; створення фінансових інститутів малого підприємництва, таких як тендерний центр для розвитку ринку рухомого і нерухомого заставного майна) тощо.

Як свідчить досвід Росії [5], проблеми фінансування та фінансову політику відносно малого підприємництва, насамперед фермерських господарств, доцільно розглядати в контексті загальної економічної політики країни. Розвиток системи фінансування малого агробізнесу є неодмінною умовою формування в країні середнього класу – системоутворюючого елемента соціальної інфраструктури будь-якої цивілізованої держави.

ва// Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №12. – С. 153-160.

3. *Мішина С.В.* Організаційно-економічний механізм управління фінансовими ресурсами на підприємстві / С.В. Мішина, О.Ю. Мішин. – Х.:

ХНЕУ, 2006. – 176 с.

4. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2008 рік. Статистичний бюлетень. // Відп. за випуск Прокопенко О.М. – К., Державний комітет статистики України. – 2009.

5. Пинаев Д.В., Суглобов А.Е. Проблемы финансирования малого бизнеса в сельском хозяйстве

России [Електронний ресурс. Джерело доступу: <http://www.rgazu.ru/index.php/archiv/ekonomika/395-2006>.

6. Семенов Г.А. Удосконалення організації управління фінансовою діяльністю на підприємстві / Г.А. Семенов, А.В. Бондар // Економічний вісник національного гірничого університету. – 2004. – №1. – С. 65-73.